

איסורי חול המועד איסור טירחא או איסור מלאכה בדין מלאכה שאין עמה טורח

איסור מלאכה בלא טירחא

א. מדברי המשנה ברורה נראה בהרבה מקומות דשיטתו היא שכל “מלאכה” אסורה במועד - כשהיא נעשית שלא ע”פ איזה היתר ממיתרי מלאכות חוה”מ, ואע”פ שהיא מלאכה שאין בה טורח ועמל כלל. א. כתב החזו”א (קל”ה לדרך י”ב ע”ב ד”ה רא”ש) שכל שמותר פרקמטיא מותר מלאכת הוצאה בשבילה, ומותר לחתוך לפי מידה ואין בו משום מחתך כיון שאין בזה עבודת עמל, וזה דלא כהמ”ב תקל”ט ה’ ביה”ל ד”ה אינו שאסר פעולה זו. הא חזית שדעת המ”ב היא לאסור אפילו מלאכה שאין עמה טורח.

ב. עוד חזינן כן במש”כ המ”ב (תקל”ו ביה”ל ד”ה ומותר) דלהשיטות שאיסור שביתת בהמתו נוהג ביו”ט נוהג הוא גם בחוה”מ. ומעשה בהמתו הוא מעשה שאין בו טורח גברא כלל, ע”כ שדעתו היא דבכלל איסורי מועד הוקבע גם איסור מלאכה שאין בה טורח כלל. (ושמא לא נתכוין המ”ב בדבריו אלא לאסור מחמר שהאדם שותף במלאכת הבהמה, ושפיר יש בו טירחא. אמנם אין זה נראה).

ג. עוד נלמד ממה שתמה במ”ב (תקמ”ה ה’ ביה”ל ד”ה אפילו) מ”ט כתב משיט”א מותר בחוה”מ והרי בשבת אסור בכל כתב באותו איסור, ותירץ שצ”ל שכך נשנית התקנה. ולא תירץ פשוט שלא נאסרה אלא מלאכת טורח וכתב משיט”א הוא כתב שאין בו טירחא (אפילו בכתיבה מרובה). ש”מ דאי משום הא לא איריא, דגם זה היה אסור שלא לצורך המותר כיון שזו ‘מלאכה’ האסורה בשבת.

ד. וכן יש לדאות ממש”כ בשעה”צ (תקל”א ס”ק ט”ו) על המג”א שהתיר גילוח שאר איברים ואסר גילוח כל הראש, שיש לתמוה מה חילוק הוא זה, והרי שתיהן אסורים משום גוזז. ואם איתא שמלאכה בלא טירחא מותרת הו”ל לחלק פשוט דתספורת הראש היא מעשה אומנות שיש בו טורח ותספורת הגוף היא העברת שער בעלמא שהיא מלאכה בלא טורח. מכל זאת למדנו שדעת המ”ב ברורה לאסור במועד גם מלאכה שאין עמה טורח כל שאין איזה צורך בדרגה שיש בו היתר.

[ועיין עוד בחוט שני (תק”ל א’) מה שהוסיף להוכיח באריכות מהרבה פוסקים לאסור מלאכה בלא טירחא שלא במקום צורך וכדו’. אך בכל דבריו חוץ מהנ”ל במ”ב עדיין יש לדחות, דבכולהו י”ל שפעולות אלו מוגדרות כטירחא ביחס לתועלת. ועי”ש עוד במש”כ שגם לדעת החזו”א מלאכה בלא טורח אסורה, וכל דבריו הנ”ל בדין פרקמטיא נאמרו להתיר על ידי היתר דלצורך המועד או הפסד המתיר פרקמטיא].

ושיטה זו אף שהיא נדרשת יפה מדברי הראשונים בבנין איסורי חוה”מ, מ”מ היא קשה הרבה בפשט דברי הגמ’. שהרי אמרו בגמ’ (ב’ ע”ב, י”ג ע”א) “חול המועד משום טירחא”. וא”כ כיצד שייך לומר שמלאכה בלא טירחא אסורה אחר שגמרא מכרזת שמעיקר איסור המועד הוא הטורח שבדברים. וזה נראה תמיה נעלמת.¹

¹ ואע”פ שכבר הראו המפרשים שזה ברור שאין איסור טירחא מעיקר ההלכה אלא איסור ‘מלאכת טירחא’. וגם כשננקוט בספק התוס’ (י”ב ע”ב) שטירחא לחוד נאסרה, אי”ז עיקר ההלכה אלא תקנה חדשה. וכבר עמדנו בזה בסימן י’. מ”מ הא מיהא ודאי שתואר האיסור ‘מלאכת טורח’

הרב אליעזר הכהן בן פורת

ליישב את ההלכה עם דברי הגמ' 'מועד משום טירחא'

ב) ובקושיא זו נתקשו רבים וטובים, ונשתדלו לתרץ בה בדחוקים הרבה לכאן ולכאן. אמנם אחר העיון נראה שקושיא זו כולה בטעות יסודה. דכאשר העמיד הרמב"ן (פסקי חוה"מ) את יסוד ההלכה הרי מעיקר ההלכה הוא איסור כל מלאכה שלא לצורך. והיתר כל מלאכה לצורך. ועל היסוד הזה באו והוסיפו חז"ל שיש דברים האסורים גם כשהם נעשים לצורך - וכגון במקום שיש טירחא מרובה, דבזה אע"פ שהוא לצורך אין אנו חושבים שהצורך מספיק בשביל לקבוע זמן טירחא במועד, וכמש"כ הראב"ד (הובא ברמב"ן שם) שלעולם יש לנו לשקול טורח לעומת הפסד.²

ומעתה נבין שכל הנזכר בגמ' 'חול המועד משום טירחא' אין זה מדבר על יסוד איסורי מלאכת חוה"מ, אלא זה מדבר אצל יסוד דין חכמים על המלאכות שיש בהם צורך במועד - ואעפ"כ הם נאסרו משום הטירחא שבהם. דבזה אמרה גמ' במועד המלאכות שיש בהם טירחא - והם נעשות לצורך המועד - אסורות מחמת הטירחא שבהם, ובמקום פסידא לא אסרו, (דההפסד פועל להאלים את קביעות המועד כזמן המלאכה). משא"כ בשביעית הדבר נאסר מחמת עצם המלאכה ולא מחמת הטורח, ואין בהפסד סיבת היתר. ועד"ז הוא גם בגמ' ('ג ע"א) בער"פ.

אבל כשיסד המ"ב לאסור כל מלאכה הוא קבע את האיסור במקום שאין במעשה שם 'צורך' על המלאכה בדרגה המספקת כלל, ובזה ברור לאסור כל מלאכה אפילו שאין עמה טירחא, ומיסוד דברי הרמב"ן (שם) שחוה"מ כיו"ט לכל איסורי מלאכה בכל מקום שאין היתר 'לצורך'. ואין לזה שייכות עם דברי הגמ' 'מועד משום טירחא' שזה מדבר במקום צורך, שהוסיפו לאסורו רק משום הטירחא. וזה אמת ונכון.

הוא כן עומד קבוע מיסוד שורש ההלכה, שזה גופא דברי הגמ' שבמועד הטירחא מצטרפת עם המלאכה לקבוע תואר איסור של 'מלאכת טירחא'. ותימה היא כיצד מתיישב חידוש המ"ב לאסור מלאכה בלי טירחא עם דברי הגמ' 'מועד משום טירחא'.

² וילה"ס האם הוסיפו את האיסור מלאכה במקום טירחא כתקנה דרבנן, או כפירוש בדין דאורייתא שנמסר ביד חכמים (חגיגה י"ח ע"א).

ודברינו דלהלן יותר יתקיימו בטוב אם איסור טירחא במקום צורך נאמר כהלכה דרבנן. אך יש להם קיום גם אם זה פירוש בדין דאורייתא. דגם אם חז"ל פירשו את הדין דאורייתא שהוא אוסר טירחא גם במקום צורך, אין זה בא להעמיד את הדין כמקשה אחת לאסור מלאכה שלא לצורך ומלאכת טירחא במקום צורך. אלא עדיין הדין עומד כב' הלכות. א. העיקר דאורייתא הוא מלאכה שלא לצורך. ב. ותוספת תוספת דרבנן מתחומי הדין דאורייתא לאסור מלאכת טירחא וכדו' אפילו במקום צורך.